

**CURTEA SUPREMĂ
DE JUSTIȚIE**

DECIZIE

cu privire la respingerea recursurilor declarate de Ion Moroșan și avocatul Marin Aftenii, de Elena Moroșan, inclusiv prin intermediul avocatului Arina Țurcan-Donțu,

în cauza civilă intentată la cererea de chemare în judecată depusă de Elena Moroșan împotriva lui Ion Moroșan, intervenient accesoriu Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului sectorul Buiucani, cu privire la desfacerea căsătoriei, stabilirea domiciliului copiilor minori și încasarea pensiei pentru întreținerea copiilor minori și cererea reconvențională depusă de Ion Moroșan împotriva Elenei Moroșan, Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică, autoritate invitată în temeiul art. 74 din Codul de procedură civilă pentru concluzii, cu privire la desfacerea căsătoriei și stabilirea domiciliului copiilor minori,

împotriva deciziei din 29 martie 2023 a Curții de Apel Chișinău,

*(Dosarul nr. 2ra-999/23
NR. PIGD 2-18161050-01-2ra-17072023)*

Recursurile declarate până la 01 septembrie 2023.
Argumentele aduse de recurenți nu determină casarea deciziei contestate.

Judecătoria Chișinău, sediul Centru, jud. S. Dimitriu,
Curtea de Apel Chișinău, jud. V. Sîrbu, D. Dulghieru, V. Buhnaci,

20 decembrie 2024

Textul corespunde originalului

Examinând în ședință publică cu participarea participanților la proces recursurile depuse de Ion Moroșan și avocatul Marin Aftenii, de Elena Moroșan, inclusiv prin intermediul avocatului Arina Țurcan-Donțu,

Curtea Supremă de Justiție, în completul compus din:

Stela Procopciuc, *Președinte*,

Oxana Parfeni,

Diana Stănilă, *judecători*,

constată următoarele:

ÎN FAPT

1. La 31 mai 2018, Elena Moroșan a depus cerere de chemare în judecată împotriva lui Ion Moroșan, intervenient accesoriu Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului sectorul Buiucani, solicitând desfacerea căsătoriei încheiate la 01 august 2010 cu pârâtul, determinarea domiciliului copiilor minori xxxxx și xxxxx cu mama, încasarea pensiei pentru întreținerea copiilor minori în sumă de 3 000 de lei lunar pentru fiecare copil, începând cu data depunerii cererii și până la majoratul copiilor, cu dispunerea executării imediate a hotărârii în această parte. La fel, a solicitat a fi scutită de la plata taxei de stat, la eliberarea certificatului de divorț.

2. În motivarea acțiunii, reclamanta a invocat că la 01 august 2010 a încheiat căsătoria cu Ion Moroșan. La data de xxxx s-a născut fiica xxxxx, iar la xxxxx, fiica xxxxx. Locuiau împreună la aceeași adresă.

3. Totodată, a menționat că viața în comun cu pârâtul a eșuat. În luna august anul 2017, relațiile între ei s-au înrăutățit. Pârâtul a început să se fie indiferent față de ea și necesitățile familiale, au apărut certuri și neînțelegeri, nu găseau soluții comune la întrebările de familie. Pârâtul o umilea, inclusiv în public, iniția nemotivat certuri pe fon de gelozie, care pe parcursul timpului s-au agravat, o limita în comunicarea cu familia (părinții, sora) și alte persoane. Parțial certurile au avut loc în prezența copiilor, care sufereau în urma acestora, erau stresați și plângeau. Pârâtul împotriva copiii contra și i se adresa cu cuvinte indecente și o îmbrâncea.

4. Tentativele întreprinse în vederea ameliorării relațiilor cu scopul schimbării comportamentului, atitudinii și păstrării familiei nu s-au soldat cu succes. Certurile au continuat, agravându-se. Pârâtul nu și-a schimbat atitudinea și comportamentul.

5. Reclamanta a afirmat că păstrarea familiei în continuare în astfel de circumstanțe a devenit imposibilă, din care considerente a decis să divorțeze. Pe parcursul vieții în comun cu pârâtul nu au putut stabili un contact psihologic adecvat unei relații familiale. Au devenit persoane străine, în comun nu mai au nimic, în afară de copii. Menținerea familiei nu se dorește.

Prioritar este educația și creșterea copiilor minori, din care considerente a solicitat determinarea domiciliului copiilor minori cu mama, care sunt puternic atașați de ea și îi iubește mult.

6. De asemenea, a precizat că acordarea termenului de împăcare în astfel de circumstanțe nu este necesar. Litigii patrimoniale nu au.

7. La 14 mai 2019, Ion Moroșan a depus cerere reconvențională împotriva Elenei Moroșan, solicitând desfacerea căsătoriei încheiate cu pârâta, înregistrată în registrul actelor de stare civilă sub nr. 568 la 01 august 2010, de către Oficiul Stare Civilă mun. Chișinău, transmiterea tatălui a fiicelor minore: xxxxx și xxxxx pentru educație și întreținere.

8. În motivarea cererii reconvenționale, reclamantul a invocat că viața în comun cu pârâta a eșuat, iar relațiile au devenit tensionate și s-au înrăutățit ca urmare a certurilor improvizate de pârâtă și a infidelității ei.

9. La 04 aprilie 2018 o prietena a pârâtei i-a transmis un bon de plată a energiei electrice, consumată într-un apartament închiriat de către pârâtă, precum și restanța pentru agentul termic pentru același imobil, aspect ascuns de familie. A rămas șocat și au apărut dubii referitor la fidelitatea pârâtei și sursa conflictelor inițiate de aceasta.

10. Totodată, a declarat că la 12 aprilie 2018 a adresat Î.M. „Orange Moldova” S.A. o cerere privind detaliile apelurilor de intrare/ ieșire pe numărul de telefon, contractat de el, ce era în folosința pârâtei. La 27 aprilie 2018 i-a fost eliberată informația anexată la materialele cauzei, din care rezultă că pârâta a primit și a efectuat apeluri la un număr de telefon necunoscut. Ulterior, prin intermediul rețelelor de socializare „Facebook”, a aflat cui îi aparține acesta.

11. În perioada 29 mai 2018 – 09 iunie 2018 pârâta a inițiat un conflict, l-a bruscat în prezența copiilor minori. Văzând caracterul agresiv al acțiunilor pârâtei asupra sa și copiilor, a solicitat ajutorul poliției pentru a constata faptul dat. Conform materialelor dosarului contravențional, în baza art. 78¹ din Codul contravențional, prin metode necunoscute, figura drept agresor ceea ce nu s-a adeverit. Procesul-verbal cu privire la contravenție a fost anulat de instanța de judecată, deoarece nu exista faptul contravenției. La fel, în baza materialelor Inspectoratului de Poliție Buiucani, în urma incidentului respectiv, a mai fost pornită o cauză contravențională în baza art. 78¹ din Codul contravențional, în care agresor și contravenientă era pârâta.

12. La 19 iunie 2018, prin intermediul cancelariei Direcției pentru Protecția Copilului din sectorul Buiucani a Primăriei municipiului Chișinău, a depus o plângere în privința pârâtei, indicând că fiica sa xxxxx, care era izolată, agresată psihic și fizic de soția sa, se afla în situație de criză emoțională. Cererea respectivă a fost respinsă de către instanța de judecată. Ulterior, drept răspuns, pârâta a depus o altă cerere de eliberare a ordonanței de protecție, care, la fel, a fost respinsă.

13. Ulterior, la 25 iunie 2018 a plecat la odihnă împreună cu buneii și fiica minoră xxxxx. Deși era achitată odihna și pentru fiica mai mică xxxxx și pârâta Elena, ultimele au rămas acasă, deoarece pârâta a refuzat să meargă la odihnă împreună, iar xxxxx i-a interzis categoric plecarea. În prealabil, cu o lună înainte, s-a adresat pârâtei și Departamentului Protecției Drepturilor Copilului să permită plecarea fiicei xxxxx cu ei la odihnă.

14. În luna iulie anul 2018, pârâta fără a se consulta cu el în calitate de tată, a retras actele fiicei xxxxx de la grădinița nr.186 din sectorul Buiucani și au dispărut într-o direcție necunoscută. A fost privat de comunicare cu fiica xxxxx atât el, cât și xxxxx, care a fost profund marcată de faptul că xxxxx nu își mai frecventează grădinița nr. 186, care era în imediata apropiere de casă și școală, având anterior posibilitatea reală de a comunica. În perioada respectivă s-a văzut cu fiica xxxxx doar de două ori, în lunile iulie și august. Fiicei xxxxx i-a fost interzis să-i comunice detalii despre noua locuință și grădiniță.

15. La 26 august 2018 a fost anunțat de fiica minoră xxxxx despre faptul că pârâta ar avea o relație amoroasă cu o altă persoană, pregătește mâncare acestui bărbat și chiar l-a văzut în timpul nopții cu mama, însă ultima i-a zis să nu-i spună nimic despre acest caz. După incidentul dat, două luni nu a mai putut comunica cu pârâta, pentru a-și vedea fiica xxxxx.

16. În luna septembrie anul 2018, fiica xxxxx restabilind contul de „Viber” la fostul telefon al mamei, cu același număr, au apărut conversațiile cu alți 2 cetățeni, ultimii văzând activarea serviciului, au transmis câte un mesaj.

17. Reclamantul a susținut că pe lângă infidelitatea pârâtei și violența promovată în familie, în conversația anexată la materialele dosarului, este prezentă o secvență din 03 decembrie 2018, ora 21:28, în care pârâta îi comunică următoarele: „dacă nu regret, scrii casa pe mine? Fă-mă sa am încredere în tine”. De asemenea, în cadrul ședințelor de judecată la examinarea ordonanței de protecție din 04 iulie 2018, cât și în cadrul proceselor contravenționale în luna septembrie anul 2018 și luna mai anul 2019, pârâta a comunicat clar că motivul conflictelor și a divorțului nu este decât partea patrimonială referitor la bunurile mobile și imobile, care de fapt aparțin părinților. Comunicarea dată a avut loc în cadrul ședințelor de judecată și poate fi probată prin înregistrările audio.

18. Pârâta are un comportament discriminatoriu în privința fiicei mai mari xxxxx. Iese la întrevvedere cel mult o dată la două luni, înainte de ședințele de judecată. Totodată, la ziua de naștere a fiicei xxxxx, în anul 2019, pârâta împreună cu mama sa au sărbătorit acasă în apartamentul închiriat ziua de naștere a fiicei. xxxxx nici nu a fost invitată. Pârâta l-a contactat să-i comunice că nu are resurse financiare suficiente pentru a organiza ziua de naștere într-un local și la grădiniță. La 24 ianuarie 2019, văzând cele expuse de pârâtă, a mers la Grădinița nr. 137 din sect. Râșcani, unde a organizat

petrecerea cuvenită pentru fiica sa. La petrecerea respectivă, pârâta nu a participat, deși pretinde a fi o mamă grijulie și iubitoare.

19. Reclamantul a afirmat că susținerea financiară este pe seama sa. Văzând fiica xxxxx în ce mod era îmbrăcată, cu haine necălduroase, sintetice, afară fiind temperatura de -3 grade, a mers cu ea și i-a procurat hainele necesare sezonului rece. Personal a procurat fetelor atât haine, cât și bijuterii, diverse daruri, hrană delicioasă, astfel, creându-le confortul necesar. xxxxx fiind lipsită de cele nominalizate, deoarece există impedimente din partea pârâtei pentru a-i asigura un trai decent. Condițiile de trai care le poate asigura copiilor sunt net superioare celor care le asigură pârâta. La materialele cauzei este un contract de locațiune între pârâtă și o altă persoană, care printre altele are scadență la 07 iulie 2019, fără a fi prevăzută clauza de prelungire a prezentului contract. Apartamentul închiriat de pârâtă este unul foarte mic, a fost dat în folosință prin actul de predare-primire doar patru scaune și o masă, deși a fost folosită masa de călcat pentru ziua de naștere. Iar cele două paturi date în folosință, nu permit minimul confortului necesar pentru toți membrii familiei.

20. Potrivit informației prezentate de către Rectorul Universității „USEFS” și contabilul-șef, pârâta a activat în funcția de contabil-casier la cantina universității în perioada 01 septembrie 2015 – 15 ianuarie 2019 și a demisionat din propria inițiativă. Salariul mediu lunar al pârâtei constituia suma de 4 861 de lei. Pârâta nu dispune de un loc de trai asigurat, nici de un salariu cuvenit pentru a se putea întreține, cu atât mai mult, să întrețină doi copii minori, care necesită surse financiare zi de zi, cum ar fi o hrană decentă, haine, încălțăminte, rechizite, excursii, odihnă și agrement. Actele anexate de pârâtă denotă o serie de confirmări bancare referitor la transferurile efectuate de către Anastasia Nistor, care reprezintă o sursă de existență instabilă. Transferurile respective pot fi catalogate drept împrumuturi, pe care pârâta va fi nevoită să le ramburseze. Nu sunt cunoscute toate circumstanțele acordării acestor sume de bani, iar instanța de judecată urmează să ignore aceste înscrisuri.

21. Reclamantul a precizat că este unicul fiu al părinților, care printre altele își iubesc nespus de mult nepoatele, deține în posesie două apartamente cu două dormitoare și respectiv cu trei dormitoare, living, bloc sanitar, bucătărie și balcoane și cele necesare, fiind asigurată ambelor fiice câte o odaie. Mai mult, se apropie finisarea internă a casei de locuit din com. Grătiești, mun. Chișinău, cu 3 nivele, care dispune de șapte dormitoare. Numai dormitoarele copiilor constituie 30 mp, casa fiind asigurată cu toate cele necesare, toate conexiunile, zonă verde, teren de joacă, curte, terasă piscină și batut pentru copii.

22. Convorbirile educaționale cu pârâta și Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului denotă faptul că pârâta nu este pregătită suficient pentru a putea asigura atât o educație corespunzătoare, cât și un exemplu

demn de urmat în viață. Fiicele sunt în situația de a locui separat, fiind atașate una de alta, suportă un stres greu de imaginat la așa o vârstă fragedă. Fiica xxxxx i-a comunicat că în luna martie anul 2019, că pârâta îi spunea că „mama e una, dar tătici pot fi mai mulți”. Astfel, la adoptarea hotărârii, instanța urmează să analizeze minuțios circumstanțele speței, având în vedere viitorul decent al copiilor. Dispune de cele necesare pentru a asigura un trai decent acestora, este caracterizat pozitiv atât la locul de trai, cât și în cadrul serviciului, care este în domeniul învățământului. Nu consumă produse de tutungerie și alcoolice. Are studii superioare în domeniul medicinei, juridice și psiho-pedagogice. Sumând toate acestea, în opinia sa, poate asigura o copilărie frumoasă fiicelor, un trai decent și un viitor prosper.

POZIȚIA PRIMEI INSTANȚE

23. Prin încheierea consemnată în procesul-verbal al ședinței de judecată din 14 mai 2019, s-a primit cererea reconvențională spre examinare într-o procedură cu cererea de chemare în judecată principală.

24. Prin hotărârea din 17 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, s-a admis parțial cererea de chemare în judecată depusă de Elena Moroșan. S-a admis integral cererea reconvențională. S-a desfăcut căsătoria încheiată între Ion Moroșan și Elena Moroșan (anterior Danu) la Oficiul Stare Civilă municipiul Chișinău, înregistrată sub nr. 568, la data de 01 august 2010. S-a stabilit domiciliul copiilor minori: xxxxx, născută la xxxxx și xxxxx, născută la xxxxx, cu tatăl Ion Moroșan. În rest, s-a respins cererea de chemare în judecată inițială. S-a încasat de la Ion Moroșan și Elena Moroșan, taxa de stat pentru eliberarea certificatului de divorț în cuantum de 1000%, adică suma de 200 de lei, câte 100 de lei de la fiecare.

EXERCITAREA CĂII DE ATAC ÎN ORDINE DE APEL

25. La 17 martie 2021, prin intermediul poștei electronice (Vol.II, f.d.183-184) și prin intermediul poștei terestre la 20 martie 2021 (Vol.II, f.d.200), Elena Moroșan, reprezentată de avocatul Arina Țurcan-Donțu, a depus cerere de apel împotriva hotărârii din 17 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, solicitând admiterea acesteia, casarea hotărârii primei instanțe, rejudecarea cauzei, emiterea unei noi hotărâri de admitere integrală a cererii de chemare în judecată depusă de Elena Moroșan.

POZIȚIA INSTANȚEI DE APEL

26. Prin decizia din 15 iulie 2021 a Curții de Apel Chișinău s-a respins apelul declarat de Elena Moroșan, reprezentată de avocatul Arina Țurcan-Donțu și a fost menținută hotărârea din 17 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru.

EXERCITAREA CĂII DE ATAC ÎN ORDINE DE RECURS

27. La 30 iulie 2021 și ulterior la 17 septembrie 2021, prin intermediul poștei electronice (Vol.III, f.d.180) și la 20 septembrie 2021, prin

intermediul poștei terestre (Vol.III, f.d.215), Elena Moroșan și avocatul Arina Țurcan-Donțu au declarat recurs împotriva deciziei din 15 iulie 2021 a Curții de Apel Chișinău, solicitând declararea recursului admisibil, admiterea recursului, casarea deciziei instanței de apel și a hotărârii primei instanțe, pronunțarea unei noi hotărâri de admitere a acțiunii inițiale și de respingere a cererii reconvenționale.

POZIȚIA INSTANȚEI DE RECURS

28. Prin decizia din 08 iunie 2022 a Curții Supreme de Justiție s-au admis recursurile declarate de Elena Moroșan și avocatul Arina Țurcan-Donțu. S-a casat parțial decizia din 15 iulie 2021 a Curții de Apel Chișinău, și anume în partea prin care s-au respinse cerințele Elenei Moroșan din acțiunea inițială cu privire la stabilirea domiciliului copiilor minori xxxxx și xxxxx cu mama și admisă cererea reconvențională înaintată de Ion Moroșan și determinat domiciliul copiilor minori cu tata, Ion Moroșan, cu remiterea cauzei în partea dată spre judecare în Curtea de Apel Chișinău, în alt complet de judecată.

POZIȚIA INSTANȚEI DE APEL

29. Prin decizia din 29 martie 2023 a Curții de Apel Chișinău, s-a admis apelul declarat de Elena Moroșan, reprezentată de avocatul Arina Țurcan-Donțu și s-a casat parțial hotărârea din 17 martie 2021 a Judecătorei Chișinău, sediul Centru, anume în partea stabilirii domiciliului copiilor minori și în această parte s-a emis o nouă hotărâre prin care s-a stabilit domiciliul copilului minor xxxxx, născută la xxxxx, împreună cu mama Elena Moroșan. S-a stabilit domiciliul copilului minor xxxxx, născută la xxxxx, împreună cu tatăl Ion Moroșan.

EXERCITAREA CĂII DE ATAC ÎN ORDINE DE RECURS

30. La 23 iunie 2023, Ion Moroșan și avocatul Marin Aftenii au depus cerere de recurs împotriva deciziei din 29 martie 2023 a Curții de Apel Chișinău, solicitând admiterea recursului, casarea deciziei instanței de apel, pronunțarea unei noi hotărâri de respingere a acțiunii inițiale înaintată de Elena Moroșan cu privire la stabilirea domiciliului copiilor minori cu mama, admiterea cererii reconvenționale cu privire la desfacerea căsătoriei și determinarea domiciliului copiilor minori cu tata.

31. În motivarea recursului s-a invocat că la judecarea cauzei în ordine de apel au fost încălcate norme de drept material și aplicate eronat prevederile art. 63 din Codul familiei în partea ce ține de condițiile de eligibilitate ce urmează a fi întrunite de părinți la stabilirea domiciliului copiilor. Instanța de apel nu a ținut cont de principiul neseperării fraților și de interesul suprem al copilului. Principii, care nu pot fi neglijate, atât timp cât copiii minori au explicat franc faptul că se iubesc reciproc și doresc să locuiască împreună. Instanța de apel nu a ținut cont de faptul că minora xxxxx a locuit o perioadă îndelungată cu tatăl său, față de care are un atașament incontestabil. Nu pot fi luate în considerare declarații scoase din context, care ar pune în lumină

negativă atașamentul fiicei xxxxx față de tatăl ei. În ședințele de judecată s-a demonstrat cu certitudine faptul că copilul minor este limitat în acțiuni și exprimare de către mama sa. Prin comportamentul agresiv al intimatei, minorei xxxxx îi sunt interzise o serie de acțiuni, de izolare, prin care i-a fost interzis să primească cadouri de la tatăl ei, să-și viziteze sora la locul de domiciliu. Instanța de apel la emiterea deciziei nu a ținut cont de interesul superior al copiilor, de nevoile de dezvoltare fizică, psihologică, de educație, de sănătate, de securitate, stabilitate și apartenență la o familie, opinia copiilor, în funcție de vârsta și gradul lor de maturitate, capacitatea părinților sau a persoanelor care urmează să se ocupe de creșterea și îngrijirea copiilor, de a răspunde nevoilor concrete ale acestora. Din decizia instanței de apel rezultă că, nu au fost verificați toți indicatorii cu privire la eligibilitate conform art. 63 din Codul familiei, or, sunt întrunite toate condițiile pentru ca domiciliul copiilor minori să fie stabilit cu tata, conform concluziilor rapoartelor de evaluare psihologică a copiilor nr 26 și 27. Fiica minoră xxxxx a locuit și împreună cu tatăl și sora mai mare, de care este atașată, nu doar cu mama sa, fapt ignorat de instanța de apel.

32. Instanța de apel a apreciat eronat probele prezente la materialele dosarului și la emiterea deciziei nu a ținut cont de faptul că tot conflictul din familia Moroșan a pornit din cauza infidelității intimatei. La materialele dosarului sunt prezentate probe în acest sens. Probele au fost apreciate arbitrar de către instanța de apel. Astfel au fost comise erori grave care duc atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, coroborat cu prevederile art. 432 alin. (4) din Codul de procedură civilă. Instanța a ignorat faptul că pe lângă infidelitatea intimatei și violența promovată în familia Moroșan de aceasta, în conversația anexată la materialele dosarului, este prezentă o secvență din data de 03 decembrie 2018, ora 21:28. Fiind audiată în ședința de judecată la faza explicațiilor, intimata a relatat că nu au existat asemenea conversații scrise. Intimata în mod intenționat dorește să distorsioneze situația reală a lucrurilor care au fost de fapt, invocând doar că avea probleme cu viza de reședință.

33. O altă cauză a conflictului din familia Moroșan a fost interesul material al intimatei. La examinarea cererii cu privire la eliberarea ordonanței de protecție înaintată de intimată, în încheierea din 04 iulie 2018 privind cererea de eliberare a ordonanței de protecție este indicat expres din declarațiile intimatei: „totul a început din cauza conflictelor de natură patrimonială, fiindcă Ion Moroșan a procurat bunuri imobile și mobile: lot de pământ și un automobil din banii comuni și le-a înregistrat pe numele părinților săi, fără a o anunța. De aici au pornit toate conflictele în familia lor”. În opinia sa, intimata nu a întreprins nimic pentru menținerea relațiilor familiare, din contra a fost inițiatorul divorțului și separării între surorile minore.

34. Instanța de apel la adoptarea deciziei a făcut abstracție de exigențele legale, practica judiciară națională, constatările CtEDO în materia protecției

copiilor și respectarea drepturilor fiicelor minore de a crește cu tatăl lor care le poate oferi un mediu sigur și protectiv. Instanța de apel incorect a aplicat prevederile art. 8 CEDO, care reglementează dreptul la respectarea vieții private și de familie, corelat respectiv cu „interesul suprem al copilului”. S-a constatat cu certitudine că instanța apel nu a apreciat probele, nu a determinat circumstanțele care au importanță pentru soluționarea cauzei, care au fost stabilite, caracterul raportului juridic dintre părți, legea aplicabilă soluționării cauzei și admisibilitatea acțiunii și, în final, a emis o decizie incorectă.

35. Intimata are un comportament discriminatoriu în privința fiicei xxxxx. Or, fiind audiată în ședințele de judecată, Elena Moroșan nu ținea legătura cu fiica sa, deoarece ultima nu avea telefon mobil, deși, cunoștea unde își face studiile, nu era vizitată și nici nu telefona soțul pentru a solicita întrevedere cu fiica sa. De asemenea în ședința de judecată, intimata a declarat că 3-4 luni nu s-a văzut cu fiica mai mare xxxxx, deoarece era pandemie. Instanța de apel a ignorat alegațiile sale precum că intimata ar fi agresat-o pe fiica minoră xxxxx, în cadrul instituției școlare L.T. „Liviu Deleanu” la 21 aprilie 2022, fiind sesizate instituțiile de rigoare, iar în ședința de judecată reprezentantul Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului sect. Buiucani a comunicat instanței că va prezenta materialele necesare celor invocate.

36. Recurentul a precizat că susținerea financiară este pe seama sa, le procură fetelor haine necesare sezonului și bijuterii, diverse daruri, hrană delicioasă, astfel creându-le confortul necesar. xxxxx, fiind în particular lipsită de cele nominalizate, deoarece are impedimente din partea intimatei, pentru a-i asigura un trai decent. Intimata nu dispune de surse financiare suficiente pentru nivelul minim de trai a două fetițe minore. Intimata nu poate asigura elementarul, un acoperiș deasupra capului copiilor.

37. Intimata în ședința de judecată în instanța de fond a recunoscut faptul că nu-i permitea xxxxx să ia de la tata și sora sa, xxxxx, cadouri și mici atenții. Din alegațiile intimatei rezultă cu certitudine că fiica minoră xxxxx este influențată de ultima, fiindu-i interzise acceptarea darurilor din partea tatălui. xxxxx fiind în preajma sa este un copil plin de viață, dornică de întrevederi cu tatăl său și sora, dornică de daruri, dulciuri și alte lucruri necesare și dorite. Având în vedere că intimata deja are un alt copil cu un alt bărbat, fiind sub același acoperiș și mama acestuia, afectează esențial dezvoltarea morală, psihică a minorei xxxxx. În cazul unui nou membru în familie, apare sentimentul de gelozie a copilului mai mare față de nou născut. xxxxx suferă de despărțirea de sora xxxxx și tatăl, este afectată esențial de reducerea grijii și atenției mamei.

38. Reiterând concluziile finale din raportul de evaluare psihologică nr. 26 din 20 decembrie 2019 și anume relația copilului cu mama, recurentul a opinat că instanța trebuie să țină cont de dorințele copilului, de factorii care

ar putea ajuta la buna dezvoltare fizică, psihică și intelectuală. Toți acești factori pot fi asigurați de tatăl său. Încadrarea într-o familie nouă în care este încă un copil nou născut, soțul mamei este o persoană străină, fiind un copil străin pentru partenerul mamei, unde condițiile de trai, asigurare materială, spirituală și educativă sunt net inferioare față de cele care le oferă și le poate oferi în continuare tatăl, ar fi în detrimentul copilului absolut sub toate aspectele.

39. Din raportul de evaluare psihologică nr. 27 din 20 decembrie 2019 rezultă că minora xxxxx s-a implicat alături de tatăl său în jocurile interactive, având o atitudine de deschidere și plăcere de a relaționa cu tatăl, fapt care este împiedicat de mamă. Nu au fost evidențiate sentimente negative către tatăl său, povestind despre implicarea pozitivă a tatălui în creșterea și educarea copilului. De asemenea, în relația cu sora, s-a constatat o relație caldă, prietenoasă, apropiată, bazată pe afecțiune și respect reciproc. Sora xxxxx este persoana cea mai semnificativă în viața ei. xxxxx simte lipsa surorii sale, iar odată cu separarea părinților, fetița este preocupată de gândul cât de des își va vedea sora.

40. Conform afirmațiilor expertului din ședința de judecată, Tatiana Lungu, psiholog, șef secție psihologie al Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică, ultima a observat faptul că xxxxx controlează ce spune, fapt necaracteristic vârstei și descrierii temperamentului. xxxxx este presată psihologic de situația în care se află, de toate limitările impuse de mama sa de a avea întrevederi cu sora și tatăl. Iar o eventuală declarație a fiicei xxxxx că ar dori să locuiască cu tata, ar fi un motiv de pedeapsă din partea mamei. Astfel apar mari semne de întrebare referitor la corectitudinea și sinceritatea alegațiilor minorei xxxxx în cadrul ședinței de judecată, care sunt diferite față de declarațiile oferite în alte ședințe de judecată anterioare.

41. Minorele sunt afecționate una de alta, suportă un stres greu de imaginat la așa o vârstă fragedă. În conformitate cu certificatele anexate la materialele dosarului, atitudinea tatălui față de copii este net superioară, acumulând un număr impunător de puncte, pe când cu mama s-au dus discuții suplimentare.

42. La fel, a evidențiat faptul că la 10 iulie 2021 până la pronunțarea de către instanța de apel a dispozitivului deciziei din 15 iulie 2021, minora xxxxx a fost scoasă din țară. Astfel pe o perioadă de aproape două luni, minorele au fost iarăși separate de către mama.

43. La 30 iunie 2023, Elena Moroșan a depus cerere de recurs împotriva deciziei din 29 martie 2023 a Curții de Apel Chișinău, solicitând admiterea recursului, casarea deciziei instanței de apel în partea stabilirii domiciliului copilului minor xxxxx cu tatăl, pronunțarea unei noi hotărâri de admitere a acțiunii inițiale și de respingere a cererii reconvenționale în partea determinării domiciliului copiilor minori.

44. În motivarea recursului, recurenta a invocat prin prisma art. 432 alin. (2) lit. c), (4) din Codul de procedură civilă că normele de drept material au fost încălcate și aplicate eronat de instanța de fond și de instanța de apel, prin interpretarea în mod eronat a legii, precum și au fost apreciate arbitrar probele, fiind comise erori grave din partea instanței de apel care au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

45. Totodată, a opinat că există temeuri privind casarea deciziei instanței de apel în partea stabilirii domiciliului copilului minor xxxxx cu tatăl Ion Moroșan.

46. Recurenta, în esență, a reiterat circumstanțele de fapt din cererea de chemare în judecată depusă, precum și a enumerat succesiv cererile depuse de părți și actele emise de instanțele de judecată anterior în cauza dată și a indicat că normele de drept material au fost încălcate și aplicate eronat de instanță prin interpretarea în mod eronat a prevederilor art. 63 din Codul familiei în partea ce ține de condițiile de eligibilitate ce urmează a fi întrunite de părinți la stabilirea domiciliului copiilor. Prin natura legăturii dintre copii și părinți este incorect și discriminatoriu a privilegia un părinte față de altul, în raport cu copiii lor comuni. Drept justificare a deciziei de stabilire a domiciliului copilului minor xxxxx cu tata, instanța de apel a invocat opinia copilului și condițiile de trai și situația materială a părinților, care deși ambii au loc de trai permanent și sunt angajați în câmpul muncii, instanța a favorizat intimatul, deoarece deține mai multe imobile și este mai bine plătit. Aceste constatări duc la ideea că la emiterea hotărârilor contestate, instanțele s-au ghidat în mare parte de aspectul material, fără a ține cont de necesitățile reale ale copiilor și drepturile egale ale părinților de a participa la creșterea și educarea copiilor săi, fără discriminare pe criteriu de avere. În opinia recurteii, anume situația materială a părților a servit drept criteriu pentru instanța de apel la determinarea domiciliului minorei xxxxx cu tata/intimatul.

47. Recurenta a afirmat că întrunește toate condițiile de eligibilitate indicate în art. 63 din Codul familiei pentru ca domiciliul ambilor copii minori să fie stabilit cu ea, concluzii ce rezultă din probe, care în mod neîntemeiat nu au fost luate în considerare de către instanța de apel. Din conținutul anchetei sociale din 16 martie 2023, întocmită de Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului rezultă că minora xxxxx din anul 2018 locuiește împreună cu mama, concubinul acesteia și un copil de vârstă fragedă, inițial într-un apartament constituit din 3 odăi locative. Ulterior într-un apartament constituit din 2 odăi locative, cu suprafața de 35 mp, cu condiții foarte bune de trai, starea igienico-sanitară a locuinței este bună. Odăile sunt bine amenajate cu mobilierul necesar. Sursa de întreținere a familiei este constituită din salariul mamei și a concubinului acesteia. xxxxx frecventează mai multe activități extracuriculare, bazin, aerobică, engleză, fiind preocupată de dezvoltarea multiaspectuală a copilului. Condițiile de trai corespund necesităților de creștere și dezvoltare eficientă a copiilor.

48. Potrivit avizului-concluzie nr. 61/7-063 din 21 ianuarie 2019, Comisia din cadrul Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului Rîșcani, s-a deplasat la adresa sa cu scopul de a examina condițiile sociale și de trai și a constatat că apartamentul închiriat de ea este dotat cu mobilier și tehnică necesară. Minora dispune de odaie separată înzestrată cu tot necesarul pentru dezvoltarea multilaterală.

49. Din ancheta socială din 14 noiembrie 2020, se constată că xxxxx locuiește împreună cu mama, într-un apartament constituit din 3 odăi locative, bucătărie, antreu și bloc sanitar. xxxxx frecventează mai multe activități extracurriculare, bazin, aerobică, engleză, mama fiind preocupată de dezvoltarea multiaspectuală a copilului. După separarea de Ion Moroșan, xxxxx a locuit doar împreună cu mama, conform declarațiilor păților, dar și prin înscrisurile enunțate și prezentate de autoritatea tutelară.

50. Din concluziile rapoartelor de evaluare psihologică a copiilor nr. 26 și nr. 27 din 20 decembrie 2019, întocmite de Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică din cadrul Ministerului Educației, ambele minore expun atașament similar față de părinții acestora, părțile în proces, cu unele predilecții care sunt determinate de locul de aflare momentană a copiilor (cu tata sau cu mama), existând totuși anumite diferențe ce exced aceste momente de ordin psihologic. Totodată, ambele surori exprimă cea mai semnificativă atașare reciprocă una față de alta, ceea ce este coroborat cu principiul neseperării fraților. Înscrisurile prezentate la materialele cauzei demonstrează faptul că dispune de toate posibilitățile materiale și morale de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copiilor, fapt confirmat prin ancheta socială din 26 noiembrie 2020 și avizul-concluzie din 07 decembrie 2020. La fel, este angajată în câmpul muncii, are un venit stabil la locul de muncă și în comunitate este caracterizată pozitiv, probat și prin avizul Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului Buiucani.

51. Relevante speței a considerat ca fiind răspunsurile Inspectoratului de Poliție Rîșcani prin care se informează că nu au fost constatate contravenții în baza art. 63 din Codul Contravențional, precum și a Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului Rîșcani, conform căruia autoritatea tutelară nu a fost sesizată cu referire la acte de neglijență sau abuz de drepturi părintești și în privința sa nu au fost stabilite derogări de la îndeplinirea obligațiilor parentale. Este responsabilă și implicată în dezvoltarea copiilor, fapt probat prin confirmarea de la grădiniță. Prin caracteristica copilului xxxxx, eliberată de instituția preșcolară, se atestă că copilul este îngrijit, curat, mama este responsabilă.

52. La pronunțarea hotărârii contestate, în opinia recurente, instanța nu a ținut cont de jurisprudența CtEDO în cauzele Tocarenco c. Moldovei din 04 noiembrie 2014, N.P. c. Moldovei din 06 octombrie 2015, în care Curtea Europeană a menționat rolul important al mamei în viața copilului. Instanțele nu au ținut cont de faptul că intimatul în loc să faciliteze comunicarea mamei

cu fiica xxxxx, prin crearea unor intimități favorabile apropierii emoționale, de fapt, a împiedicat comunicarea cu copilul. Materialele cauzei atestă și faptul că după separarea de intimat, a întreprins mai multe măsuri pentru a avea posibilitatea de a comunica cu fiica xxxxx. În baza cererii sale, a fost emisă decizia nr. 17/1 din 25 iulie 2018 cu privire la stabilirea graficului de întrevederi, pentru ca să poată comunica cu fiica mai mare. Prin cererea de chemare în judecată depusă la 29 septembrie 2018 împotriva Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului Buiucani, Ion Moroșan a solicitat anularea deciziei nr. 17/1 din 25 iulie 2018 cu privire la stabilirea graficului de întrevederi care a fost emisă de autoritatea tutelară la cererea mamei. Însă prin hotărârea din 12 martie 2019 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, s-a respins integral cererea de chemare în judecată ca fiind neîntemeiată.

53. Pentru a împiedica comunicarea cu copiii, intimatul a înaintat în mod repetat cereri privind eliberarea ordonanței de protecție, ambele fiind respinse de către instanță. Deși încheierile prin care s-au respins cererile sunt la materiale cauzei și reprezintă autoritatea lucrului judecat, instanța nu a dat apreciere acestor hotărâri. Instanța de apel nu a ținut cont de prevederile art. 123 alin. (2) din Codul de procedură civilă. Prezintă relevanță art. 254 alin. (3) din Codul de procedură civilă. Scopul instituției puterii lucrului judecat rezidă în crearea unei stabilități și o bună funcționare a circuitului civil, fiind totodată o expresie a principiului securității raporturilor juridice, care presupune că atunci când instanțele judecătorești dau o apreciere finală unei chestiuni, constatarea lor să nu mai poată fi pusă în discuție. În contextul principiului autorității de lucru judecat, instanța de recurs urmează să rețină că hotărârile judecătorești, prin care s-au stabilit faptele enunțate, cât și constatările reținute în mod irevocabil, se bucură de prezumția absolută de adevăr și nu pot fi contrazise printr-o altă hotărâre. Răsturnarea puterii lucrului judecat, printr-o reluare a judecării într-o nouă acțiune între părți, determină o instabilitate a raporturilor juridice civile, care, odată stabilite printr-o hotărâre judecătorească cu caracter irevocabil, intră în sfera raporturilor de ordine publică, pe care părțile nu o pot modifica nici în situația în care ar exista acordul lor.

54. CtEDO a stabilit că instanțele sunt obligate să țină cont de constatările de fapt din procedurile judiciare anterioare, repunerea în discuție a situației soluționate definitiv prin alte hotărâri constituind o încălcare a art. 6 din Convenție. Dezlegarea asupra unei probleme de drept date printr-o hotărâre irevocabilă este de natură să clarifice din acel moment acea problemă, creând speranța legitimă că ea nu va mai fi negată de o altă instanță de judecată într-o procedură ulterioară. La caz, a considerat incidente și expunerile Curții Constituționale a Republicii Moldova în decizia de inadmisibilitate adoptată la 9 februarie 2018, pct. 26, pct.27, privind excepția de neconstituționalitate a art. 123 alin. (2) din Codul de procedură civilă. Instanța de apel a dat apreciere eronată interesului superior al copilului xxxxx, limitându-se la transcrierea normelor de drept și a jurisprudenței CtEDO, fără a aprecia

probele din dosar.

55. Instanța de apel a examinat superficial materialele cauzei, iar drept consecință a interpretat și aplicat în mod eronat normele de drept material și procedural pertinente speței, fapt ce a succedat adoptarea unei soluții nemotivate. Actul judecătoresc trebuie să corespundă tuturor normelor de drept, să fie clar, înțeles de părțile implicate în litigiu și să răspundă în mod sigur și expres la toate cererile și obiecțiile formulate de către părți, ceea ce în speță lipsește. Instanța de apel nu a motivat soluția pronunțată din mai multe aspecte, aceasta s-a rezumat la o reproducere a unor texte legale, prin invocări neargumentate care au caracter general și abstract, fără o abordare concretă a acestora la cauza respectivă și în afara prezentării considerentelor din care să rezulte concret modul în care a apreciat că se impune adoptată anume soluția pronunțată. Aprecierea probelor de către instanța judecătorească a fost arbitrară, fiind comise erori grave din partea instanței de fond și a instanței de apel, care au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Concluziile instanței de apel contrazic circumstanțele în fapt, iar aceasta deoarece instanța de apel a lăsat fără apreciere probele/înscrisurile prezentate și admise de către instanță la examinarea apelului.

56. Referitor la netemeinicia actului judecătoresc contestat, a menționat că instanța de apel a respins abuziv cererea sa de apel, fiind făcută abstracție de exigențele legale, practica judiciară națională și constatările CtEDO în materia protecției copiilor și respectarea drepturilor fiicelor minore de a crește alături de mama lor care le poate oferi un mediu sigur și protectiv. Instanța de apel nu a ținut cont de declarațiile xxxxx, concluziile specialistului psiholog Tatiana Lungu audiat în ședința de judecată și nici rapoartele de evaluare psihologică prezentate de autoritatea publică Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, atrasă în baza art. 74 din Codul de procedură civilă, fiind dată o apreciere eronată acestor probe. Prin raportul de evaluare psihologică nr. 27 din 20 decembrie 2019 se constată cu certitudine că mama prezintă abilități parentale suficiente pentru creșterea și educarea copilului. În raportul de evaluare psihologică nr. 26 din 20 decembrie 2019, în privința fiicei xxxxx, psihologul a menționat că, pe parcursul evaluării copilul a avut o relație pozitivă cu mama, deși, a manifestat instabilitate emoțională, psihologul nu a constatat prezenta sentimentelor negative orientate față de mamă. Conform explicațiilor date în ședința de judecată de către specialistul-psiholog Tatiana Lungu, „mama este modelul ei de asemănare....xxxxx simte afecțiune și față de mama și față de tata...este o distanțare, dar și dorința de a se apropia...”. În ședința de judecată psihologul a explicat „că biologic copilul este atașat de mamă, ...niciun copil nu își pierde atașamentul față de mamă timp de 2 luni, ...reacțiile descrise In raport pot fi ca o reacție/mecanism de apărare care poate fi determinată de influență sau manipulare... xxxxx este într-un conflict de loialitate și a luat partea celui mai vulnerabil care în viziunea ei este

tata...”. Deși, înscrisurile enumerate au fost admise în calitate de probe la dosar, fiind anexate la materialele cauzei, instanța de apel nu le-a dat apreciere.

57. Suplimentar a evidențiat încălcarea Protocoalelor 3, 5, 8 și 22 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului potrivit căruia instanțele de judecată, inclusiv instanțele de apel sunt obligate de a motiva hotărârile. În special, decizia trebuie să conțină circumstanțele cauzei, constatate de instanță, probele care întemeiază concluziile ei referitor la admiterea sau respingerea acțiunii, alte chestiuni ce au fost soluționate în cadrul judecării pricinii, legea materială și procedurală aplicată în cadrul judecării pricinii, argumentele instanței în caz de respingere a unor probe prezentate de participanți ș.a. Instanța de apel a refuzat în mod clasic, prin tăcere să se pronunțe asupra celor mai esențiale motive invocate de ea în susținerea acțiunii sale, ca într-un final, să adopte o decizie nemotivată, contrară unui proces echitabil și principiilor contradictorialității, în sensul art. 6 CEDO, ceea ce constituie în sine un viciu fundamental. Art. 6 CEDO, garantează dreptul la un proces echitabil la care se atribuie și faptul că hotărârea pronunțată într-o cauză urmează a fi motivată. Instanțele naționale trebuie să indice cu o claritate suficientă motivele pe care acestea și-au întemeiat hotărârile (cauza CtEDO - Hadjianastassiou v. Grecia, nr. 12945/87, 16 decembrie 1992, § 33, Seria A nr. 252).

58. De asemenea, hotărârile motivate urmăresc scopul de a demonstra părților că acestea au fost auzite, și, astfel, să contribuie la o acceptare mai ușoară de către aceștia a deciziei. Suplimentar, acestea obligă judecătorii să-și bazeze hotărârile pe argumente obiective și să protejeze drepturile apărării (cauza CtEDO Ruiz Torija contra Spaniei). Raționând prin prisma textelor de lege conturate, recurenta a opinat că, prima instanță nu a dat o apreciere convenită normelor citate mai sus, precum și instanța de apel a neglijat prevederile ce țin de obligația motivării hotărârii. Instanța de apel, verificând legalitatea și temeinicia hotărârii primei instanțe, a emis concluzii pripite și eronate în coroborare cu circumstanțele pricinii, a evitat să motiveze soluția emisă. Având în vedere cumulul de erori relevate, toate acestea au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în speță, la încălcarea dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 CEDO.

59. La 03 iulie 2023, prin intermediul poștei electronice (Vol.V, f.d.68) și la 04 iulie 2023, semnată olograf, Elena Moroșan, reprezentată de avocatul Arina Țurcan-Donțu, a depus cerere de recurs împotriva deciziei din 29 martie 2023 a Curții de Apel Chișinău, solicitând admiterea recursului, casarea hotărârii primei instanțe și în parte a deciziei instanței de apel în latura stabilirii domiciliului copilului minor xxxxx cu tatăl, pronunțarea unei noi hotărâri de admitere a acțiunii inițiale și de respingere a cererii reconvenționale în partea determinării domiciliului copiilor minori.

60. În motivarea recursului, în esență, au fost reiterate argumentele din recursul declarat de Elena Moroșan.

61. La 18 iulie 2023, Curtea Supremă de Justiție a expediat în adresa intimaților, intervenientului accesoriu și autorității invitate în conformitate cu art. 74 din Codul de procedură civilă, copiile recursurilor declarate, creând astfel participanților la proces condiții egale de a cunoaște modul de derulare a procedurii în recurs, cât și le-a acordat, întru asigurarea respectării principiilor contradictorialității și disponibilității în drepturi, posibilitatea de depunere a referinței, fapt ce se confirmă prin scrisoarea de însoțire, avizele de recepție, anexate la materialele cauzei (Vol.V, f.d. 102, 104-107).

62. La 25 iulie 2023, prin intermediul poștei electronice (Vol.V, f.d. 108), Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului sectorul Buiucani a depus referință la cererile de recurs depuse, exprimând poziția că la pronunțarea hotărârii să se țină cont de interesul superior al copiilor.

63. La 31 iulie 2023, prin intermediul poștei electronice (Vol.V, f.d. 111), Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică a depus referință la cererile de recurs depuse, exprimând poziția în interesul superior al copiilor.

64. La 09 august 2023, Ion Moroșan și avocatul Marin Aftenii au depus referință la cererile de recurs depuse de Elena Moroșan și avocatul Arina Țurcan-Donțu, exprimând poziția în favoarea declarării inamisibile a recursurilor enunțate.

65. La 24 aprilie 2024, prin intermediul poștei electronice (Vol.V, f.d. 162-163), Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică a depus cerere de examinare în lipsa psihologului Tatiana Lungu, optând pentru examinarea cauzei în baza referinței înaintată anterior la cererile de recurs.

66. Alte referințe nu au parvenit.

LEGISLAȚIA RELEVANTĂ

67. Prin Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246 din 31 iulie 2023, în vigoare 18 august 2023, cu excepția art.IV, V pct.1–9 și 11–16 și art.VII – 01 septembrie 2023, au fost operate modificări în Codul de procedură civilă, inclusiv la temeiurile de declarare și de inadmisibilitate a recursului. În corespundere cu art. XI alin. (3) din Legea nr. 246 din 31 iulie 2023, recursurile depuse la Curtea Supremă de Justiție până la data intrării în vigoare a prezentei legi vor fi examinate în baza temeiurilor în vigoare la data depunerii recursului. Din sensul normei de drept enunțate, urmează că legiuitorul a optat pentru principiul aplicării imediate a noilor reglementări procedurale, cu excepția temeiurilor în baza cărora se vor examina recursurile depuse la Curtea Supremă de Justiție până la data intrării în vigoare a prezentei legi.

68. Recursurile declarate au fost depuse până la data intrării în vigoare a Legii pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conexe reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246 din 31 iulie 2023 și vor fi examinate în baza temeiurilor în vigoare la data depunerii recursului.

69. Totodată, având în vedere că legea procedurală civilă, care impune obligații noi, anulează sau reduce drepturile procedurale ale participanților la proces, limitează exercitarea unor drepturi ori stabilește sancțiuni procedurale noi sau suplimentare, nu are putere retroactivă recursul se va examina conform procedurii de judecare a recursului în vigoare la data depunerii acestuia, deoarece după sensul său norma referitoare la temeiuri cuprinde și procedura, or, temeiurile nu pot fi separate de procedura de examinare și soluționare, ele fiind un tot întreg organic.

70. Art. 434 din Codul de procedură civilă:

„(1) Recursul se declară în termen de 2 luni de la data comunicării hotărârii sau a deciziei integrale, dacă legea nu prevede altfel.

(2) Termenul de 2 luni este termen de decădere și nu poate fi restabilit.”

71. Art. 431 din Codul de procedură civilă:

„(1) Examinarea recursului împotriva deciziilor instanțelor de apel ține de competența Curții Supreme de Justiție.

(2) Asupra admisibilității recursului decide un complet din 3 judecători.

(3) Recursul considerat admisibil se examinează într-un complet din 3, 5 sau 9 judecători ai Curții Supreme de Justiție.

(4) Judecătorii care au examinat admisibilitatea recursului pot participa și la examinarea recursului în cauză.”

72. Art. 440 din Codul de procedură civilă:

„(3) Dacă este considerat admisibil, completul examinează recursul în fond.”

73. Art. 442 din Codul de procedură civilă:

„(1) Judecând recursul declarat împotriva deciziei date în apel, instanța verifică, în limitele invocate în recurs, legalitatea hotărârii contestate prin prisma temeiurilor prevăzute la art.432. Instanța invocă, din oficiu, neatragera în proces a persoanelor ale căror drepturi sunt lezate prin hotărâre.

(2) În recurs nu pot fi administrate noi probe, cu excepția celor care dovedesc cheltuielile de judecată și despăgubirile menționate la art.372 alin.(3). Aprecierea probelor dată de prima instanță și de instanța de apel este obligatorie pentru instanța de recurs, cu excepția cazului în care se invocă temeinic art.432 alin.(1) lit.e) sau în care Curtea Supremă de Justiție examinează cauza după trimitere la rejudecare. La examinarea recursului, prevederile art.372 se aplică în mod corespunzător.

(3) Instanța de recurs este obligată să se pronunțe asupra tuturor motivelor esențiale invocate în recurs.”

74. Art. 444 din Codul de procedură civilă:

„Recursul considerat admisibil se examinează fără înștiințarea și audierea participanților la proces, cu excepția recursului în care se invocă întemeiat art.432 alin.(1) lit.b) și e). Completul poate decide și în alte cazuri invitarea participanților în ședință pentru a se pronunța cu privire la recursul considerat admisibil.”

75. Art. 445 din Codul de procedură civilă:

„(1) Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: a) să respingă recursul și să mențină decizia instanței de apel și, după caz, hotărîrea primei instanțe, precum și încheierile atacate cu recurs.”

76. Art. 432 din Codul de procedură civilă (în redacția în vigoare până la 01 septembrie 2023):

„(1) Părțile și alți participanți la proces sînt în drept să declare recurs în cazul în care se invocă încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material sau a normelor de drept procedural.

(2) Se consideră că normele de drept material au fost încălcate sau aplicate eronat în cazul în care instanța judecătorească:

a) nu a aplicat legea care trebuia să fie aplicată;

c) a interpretat în mod eronat legea;

(4) Săvîrșirea altor încălcări decît cele indicate la alin.(3) constituie temei de declarare a recursului doar în cazul și în măsura în care acestea au dus sau ar fi putut duce la soluționarea greșită a cauzei sau în cazul în care instanța de recurs consideră că aprecierea probelor de către instanța judecătorească a fost arbitrară, sau în cazul în care erorile comise au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.”

77. Art. 3 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului din 20 noiembrie 1989, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993:

„1. În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate.

2. Statele părți se angajează să asigure copilului protecția și îngrijirile necesare pentru bunăstarea sa, ținînd cont de drepturile și obligațiile părinților săi, ale tutorilor săi, ale altor persoane legal responsabile pentru el, și vor lua, în acest scop, toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare.”

78. Art. 9 din aceeași Convenție:

„1. Statele părți vor veghea ca nici un copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței lor, cu excepția situației în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și în conformitate cu legile și procedurile aplicabile, că această separare este necesară, în interesul superior al copilului. O decizie în acest sens poate să fie necesară în anumite cazuri particulare, de exemplu atunci cînd părinții maltratează sau neglijează copiii sau cînd părinții trăiesc separat și cînd urmează să se ia o hotărîre cu privire la locul de reședință al copilului.

2. În toate cazurile prevăzute la paragraful 1 al prezentului articol, toate părțile interesate trebuie să aibă posibilitatea de a participa la dezbateri și de a-și face cunoscute părerile lor.

3. Statele părți vor respecta dreptul copilului, separat de cei doi părinți ai săi sau de unul din ei, de a întreține relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, afară de cazul că acest lucru este contrar interesului superior al copilului.”

79. Art. 18 din Convenție:

„1. Statele părți vor depune eforturi pentru asigurarea recunoașterii principiului potrivit căruia ambii părinți au o răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Răspunderea pentru creșterea copilului și asigurarea dezvoltării sale le revine în primul rând părinților sau, după caz, reprezentanților săi legali. Aceștia trebuie să se conducă înaintea de orice după interesul superior al copilului.

2. Pentru garantarea și promovarea drepturilor enunțate în prezenta Convenție, statele părți vor acorda ajutor corespunzător părinților și reprezentanților legali ai copilului în exercitarea răspunderii care le revine de a crește copilul și vor asigura crearea instituțiilor, lăcașelor și serviciilor însărcinate să vegheze la bunăstarea copiilor.

3. Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura copiii, ai căror părinți muncesc, dreptul de a beneficia de serviciile și instituțiile de îngrijire a copiilor pentru care ei îndeplinesc condițiile cerute.”

80. Art. 3 din Legea privind drepturile copilului nr. 370 din 30 noiembrie 2023, în vigoare din 21 decembrie 2023 (Legea nr. 370/2023):

„*Interesul superior al copilului*– asigurarea unor condiții adecvate pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a copilului, ținând cont de particularitățile individuale ale personalității lui și de situația concretă în care acesta se află”.

81. Art. 4 din Legea nr. 370/2023:

„Respectarea și garantarea drepturilor copilului se realizează conform următoarelor principii: a) respectarea și promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului; b) egalitatea de șanse și nediscriminarea; c) respectarea priorității privind creșterea și educarea copilului în familie; d) dreptul prioritar al părinților de a-și educa copiii conform propriilor convingeri și responsabilizarea părinților cu privire la exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești; e) asistența individualizată a fiecărui copil; f) respectarea demnității copilului; g) ascultarea opiniei copilului și luarea în considerare a acesteia, ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate; h) asigurarea continuității în îngrijirea, creșterea și educarea copilului, ținând cont de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecție; i) celeritate în luarea oricărei decizii cu privire la copil; j) asigurarea protecției împotriva abuzului, neglijării, exploatării și oricărei forme de violență asupra copilului.”

82. Art.46 din Codul familiei:

„Drepturile și obligațiile reciproce ale părinților și copiilor rezultă din proveniența copiilor, atestată în modul stabilit de lege.”

83. Art. 58 din Codul familiei:

(1) Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sînt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat.

84. Art.61 din Codul familiei:

(1) Drepturile și interesele legitime ale copiilor sînt apărute de către părinții lor.

85. Art. 62 din Codul familiei:

„(1) Drepturile părinților nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor. Părinții nu pot prejudicia sănătatea fizică și psihică a copilului.

(2) Metodele de educație a copilului, alese de părinți, vor exclude comportamentul abuziv, insultele și maltratările de orice fel, discriminarea, violența psihică și fizică, aplicarea pedepselor corporale, antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul de

băuturi alcoolice, folosirea substanțelor stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșitul și alte acte ilicite.

(3) Toate problemele privind educația și instruirea copilului se soluționează de către părinți de comun acord, ținându-se cont de interesele și de părerea copilului.

(4) Părinții poartă răspundere, în modul stabilit, pentru exercitarea drepturilor părintești în detrimentul intereselor copilului.”

86. Art. 63 din Codul familiei, în redacția în vigoare la înaintarea acțiunilor:

„(1) În cazul când părinții locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinților.

(2) Dacă un atare acord lipsește, domiciliul minorului se stabilește de către instanța judecătorească, ținându-se cont de interesele și părerea copilului (dacă acesta a atins vârsta de 10 ani). În acest caz, instanța judecătorească va lua în considerare atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vârsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile existente între fiecare părinte și copil, posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc.)

(3) La determinarea domiciliului copilului minor, instanța judecătorească va cere și avizul autorității tutelare teritoriale în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinți.”

87. Art. 63 alin.(1),(2),(3) din Codul familiei, în redacția actuală cu completările din 14 august 2020 și din 09 ianuarie 2023:

„(1) În cazul când părinții locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinților.

(1¹) În cazul în care părinții locuiesc separat, copilul care a atins vârsta de 14 ani alege cu care dintre părinți vrea să locuiască. Dacă acesta refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul copilului se stabilește prin acordul părinților.

(2) Dacă lipsește acordul părinților cu privire la stabilirea domiciliului copilului, iar copilul care a împlinit vârsta de 14 ani refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul minorului se stabilește de către instanța de judecată, ținând cont de interesele și opinia copilului, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate. În acest caz, instanța judecătorească va lua în considerare atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vârsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile existente între fiecare părinte și copil, posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc.)

(3) La determinarea domiciliului copilului minor, instanța judecătorească va cere și avizul autorității tutelare teritoriale în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinți, care va conține, după caz, și informația disponibilă privind actele de violență în această familie și persoana agresorului familial.”

MOTIVAREA INSTANȚEI

88. Cu referire la termenul de declarare a recursului, instanța de recurs menționează că instanța de apel a pronunțat dispozitivul deciziei la 29 martie 2023. Materialele cauzei atestă expedierea copiei deciziei integrale a instanței de apel către participanții la proces la 05 mai 2023, prin intermediul

poștei electronice (Vol.V, f.d.33). Astfel, recursurile sunt declarate în termen.

89. Prin prisma prevederilor art. 444 din Codul de procedură civilă, la caz, examinarea cauzei civile în ordine de recurs s-a realizat cu invitarea și respectiv prezența participanților la proces.

90. În cadrul ședinței de judecată, recurentul Ion Moroșan și avocații acestuia Alexandru Bodrug și Marin Aftenii au susținut cererea de recurs înaintată de Ion Moroșan, optând pentru admiterea acesteia cu cerințele formulate și respingerea recursului Elenei Moroșan.

Recurenta Elena Moroșan și avocatul acesteia Arina Țurcan-Donțu au susținut cererea de recurs înaintată de Elena Moroșan, solicitând admiterea acesteia conform cerințelor înaintate și respingerea recursului lui Ion Moroșan.

Reprezentantul intervenientului accesoriu Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului sectorul Buiucani, Marina Șevenco, care s-a prezentat în cadrul ședinței din 25 aprilie 2024, a susținut poziția conform referinței la cererea de recurs.

Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, autoritate participantă în temeiul art. 74 din Codul de procedură civilă, nu s-a prezentat în ședință de judecată, fiind înștiințat legal, contra semnătură, despre data, ora și locul desfășurării acesteia, însă a solicitat examinarea cauzei în lipsă, cu susținerea poziției conform referinței la cererile de recurs (Vol. V, f.d.163).

91. Audiind poziția participanților la proces, verificând legalitatea actului de dispoziție contestat în limitele controlului judiciar, prin prisma argumentelor invocate și a materialelor din dosar, coroborat cu normele de drept material și procedural aplicabile la soluționarea litigiului dedus judecătii, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție consideră necesar de a respinge recursurile declarate cu menținerea deciziei instanței de apel, din motivele ce succed.

92. Din perspectiva prevederilor art. 432 alin. (1) din Codul de procedură civilă, părțile și alți participanți la proces sunt în drept să declare recurs în cazul în care se invocă încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material sau a normelor de drept procedural.

93. Având în vedere că, în sistemul legislației procesuale, instanța de judecată este obligată să soluționeze procesul limitându-se la obiectul acestuia în sensul formulat prin acțiune și, după caz, concretizat de către partea reclamantă, subsecvent, instanța de recurs se află în situația de a verifica dacă la caz a fost îndeplinită condiția unei examinări efective și a oferit un răspuns specific și explicit mijloacelor hotărâtoare pentru rezultatul procesului, a examinat toate pretențiile și argumentele înaintate.

94. Curtea Europeană a reiterat că efectul articolului 6 § 1 este, inter alia, de a impune unei instanțe obligația de a efectua o examinare adecvată a

argumentelor și probelor aduse de către părți (a se vedea Perez v. France [GC], nr. 47287/99, § 80, ECHR 2004-I). O parte indispensabilă a acestei obligații a instanțelor judecătorești este datoria lor de a-și motiva hotărârile (a se vedea, printre altele, Hirvisaari v. Finland, nr. 49684/99, § 30, 27 septembrie 2001).

95. Inițial, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție reține că pentru a verifica legalitatea deciziei contestate, fără a administra noi dovezi, va recurge la recapitularea esenței litigiului dedus judecării.

96. Instanțele ierarhic inferioare conform materialelor cauzei civile au constatat că, Ion Moroșan și Elena Moroșan au înregistrat căsătoria la Oficiul Stare Civilă municipiul Chișinău, sub nr. 568, la 01 august 2010 (Vol.I, f.d.7).

97. La xxxxx s-a născut fiica xxxxx, iar la xxxxx, fiica xxxxx (Vol.I, f.d.9-10).

98. Prin cererea de chemare în judecată depusă la 31 mai 2018, Elena Moroșan a solicitat desfacerea căsătoriei încheiate la 01 august 2010 cu Ion Moroșan, determinarea domiciliului copiilor minori xxxxx și xxxxx cu mama, încasarea pensiei pentru întreținerea copiilor minori în sumă de 3 000 de lei lunar pentru fiecare copil, începând din data depunerii cererii și până la majoratul copiilor (Vol.I, f.d.4-6).

99. Prin cererea reconvențională depusă la 14 mai 2019, Ion Moroșan a solicitat desfacerea căsătoriei încheiate cu Elena Moroșan, transmiterea fiicelor minore xxxxx și xxxxx tatălui pentru educație și întreținere (Vol.I, f.d.123-127).

100. Prima instanță judecând cauza în fond, prin hotărârea din 17 martie 2021, a admis parțial cererea de chemare în judecată depusă de Elena Moroșan. A admis integral cerere reconvențională. A desfăcut căsătoria încheiată între Ion Moroșan și Elena Moroșan (anterior Danu), la Oficiul Stare Civilă municipiul Chișinău, înregistrată sub nr. 568, la data de 01 august 2010. A stabilit domiciliul copiilor minori: xxxxx, născută la xxxxx și xxxxx, născută la xxxxx, cu tatăl Ion Moroșan. În rest, a respins cererea de chemare în judecată inițială. A încasat de la Ion Moroșan și Elena Moroșan taxa de stat pentru eliberarea certificatului de divorț în cuantum de 1000%, adică suma de 200 de lei, câte 100 de lei de la fiecare (Vol.II, f.d.176, 203-216).

101. Instanța de apel verificând legalitatea și temeinicia hotărârii prime instanțe, prin decizia din 29 martie 2023, a admis apelul declarat de Elena Moroșan, reprezentată de avocatul Arina Țurcan-Donțu și a casat hotărârea din 17 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, în partea stabilirii domiciliului copiilor minori și în această parte a emis o nouă hotărâre prin care a stabilit domiciliul copilului minor xxxxx, cu mama Elena Moroșan. A

stabilit domiciliul copilului minor xxxxx, cu tatăl Ion Moroșan (Vol.V, f.d.11-31).

102. Pentru a decide astfel, instanța de apel, în esență, a reținut că din materialele cauzei, cât și din explicațiile părților rezultă că din momentul separării soților, adică începând cu anul 2018 și până la moment minora xxxxx locuiește cu tatăl Ion Moroșan, iar minora xxxxx locuiește cu mama Elena Moroșan.

103. Evaluând declarațiile copiilor audiați inclusiv în cadrul ședinței de judecată în raport cu celelalte probe, instanța de apel a conchis că la etapa actuală schimbarea domiciliului copiilor minor xxxxx și xxxxx, în circumstanțele descrise, nu este nicidecum în interesul suprem al copiilor, întrucât xxxxx începând cu anul 2018 locuiește cu tatăl său Ion Moroșan, fiind într-o afecțiune emoțională și interacțiune puternică cu el, iar despărțirea de tată i-ar provoca noi suferințe, frustrări și tensiuni psihoemoționale. Iar xxxxx începând cu anul 2018 locuiește cu mama sa Elena Moroșan, fiind într-o afecțiune emoțională și interacțiune puternică cu ea, iar despărțirea de mamă i-ar provoca noi suferințe, frustrări și tensiuni psihoemoționale.

104. Mai mult, la stabilirea domiciliului copiilor minori xxxxx și xxxxx împreună cu tatăl acestora Ion Moroșan sau cu mama acestora Elena Moroșan contrar voinței acestora, le-ar afecta negativ starea psihoemoțională, or, la caz, instanța a ținut cont exclusiv de interesul superior al copilului, opinia acestuia, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate. Mai mult, nu s-a realizat executarea hotărârii anterioare, deoarece copii nu au dorit.

105. Instanța de apel a reiterat că dreptul minorului de a-și alege părintele cu care să locuiască este consfințit și pe plan internațional, prin prisma prevederilor art. 12 din Convenția ONU privind drepturile copilului adoptată la 20 noiembrie 1989, la New York, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, prin care statele părți garantează copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se cont de vârsta sa și de gradul său de maturitate.

106. Instanța de apel a concluzionat asupra netemeinicia concluziilor instanței fond privind stabilirea domiciliului copiilor minori împreună cu tatăl Ion Moroșan, or, la caz, rezultând din interesul superior al copiilor instanța de apel a considerat necesar de a stabili domiciliul copilului minor xxxxx, împreună cu mama Elena Moroșan, iar domiciliul copilului minor xxxxx, împreună cu tatăl Ion Moroșan, ceea ce va oferi un echilibru psihologic în dezvoltarea normală a copiilor minori.

107. Din criticile aduse în recursurile declarate, recurenta Elena Moroșan și recurentul Ion Moroșan, în esență, rezultă dezacordul cu actele

judecătorești contestate în ceea ce vizează stabilirea domiciliului copiilor minori, ambii părinți optând ca fiicele minore să locuiască cu unul dintre ei. Totodată, urmează a fi remarcat că recurentul Ion Moroșan a invocat ca temei de recurs prevederile art. 432 alin.(2) lit.a), c), alin.(4) din Codul de procedură civilă, în redacția în vigoare la înaintarea recursului, iar Elena Moroșan- art. 432 alin.(2) lit. c), alin.(4) din Codul de procedură civilă, în aceeași redacție, citate supra.

108. În context, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție consideră necesar de a învedera cadrul legal pertinent diferendului dedus judecății, având ca reper poziția și obiecțiile participanților la proces în recursurile declarate.

109. Reamintind prevederile art. 3 alin.(1), (2), art. 9 alin. (1), (2), (3), art.18 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului din 20 noiembrie 1989, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, art. 4 din Legea nr.370/2023, art.46, art. 58 alin.(1), art.61 alin.(1), art. 62 alin.(1), (2),(3),(4) din Codul familiei, citate supra, precum și art. 63 alin.(1),(2),(3) din Codul familiei, în redacția în vigoare la formularea acțiunilor, precum și în redacția actuală cu completările în vigoare din 14 august 2020 și din 09 ianuarie 2023, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție notează că, de regulă, factorii decisivi la stabilirea domiciliului copiilor minori sunt: preferința copilului; capacitățile de coparticipare a părinților; consistența și stabilitatea.

110. În textul deciziei infra instanța de recurs de rând cu alte aspecte relevante soluționării corecte și obiective a litigiului, va corela factorii menționați mai detaliat în raport cu circumstanțele speței, însă inițial consideră necesar de a menționa anumite repere specifice acestora.

111. Astfel, art. 54 din Codul familiei, în redacția în vigoare la înaintarea acțiunilor, prevede că copilul are dreptul să-și exprime opinia la soluționarea în familie a problemelor care îi ating interesele și să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative. De opinia copilului care a atins vârsta de 10 ani se va ține cont în mod obligatoriu dacă aceasta nu contravine intereselor lui. Iar în redacția actuală, în vigoare din 14 august 2020, teza a doua din articol reglementează că de opinia copilului se ține cont în mod obligatoriu, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului.

112. La caz, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție având în vedere inclusiv prevederile art. 63 din Codul familiei, citate supra, reiterează că minorele xxxxx și xxxxx nu au atins vârsta de 14 ani.

113. În ceea ce vizează al doilea factor, instanțele de judecată au obligația de a stabili care dintre părinți ar putea fi mai dispus și mai capabil să încurajeze și să faciliteze o relație sănătoasă și stabilă cu celălalt părinte.

114. Din perspectiva consistenței și stabilității, instanțele de judecată urmează să stabilească care dintre părinți este mai bine pregătit pentru a oferi un mediu de trai și un stil de viață stabil copilului și nu în ultimul rând, vor ține cont de atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vârsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile existente între fiecare părinte și copil.

115. În esență, interesul superior al copiilor este singurul criteriu după care se va călăuzi pentru a decide cu privire la exercitarea drepturilor părintești. Pentru a-l determina, va ține seama de întregul complex de împrejurări menit să asigure copilului o dezvoltare fizică, morală și intelectuală armonioasă, interesând mai cu seamă, pe lângă posibilitățile materiale ale părinților, comportarea părinților înainte și după separare, gradul de atașament și preocupare pe care au manifestat fiecare din părinte față de copil, precum și legăturile afective ce s-au stabilit între părinte și copil.

116. Rezultând din specificul acțiunilor deduse judecării, precum și în scopul stabilirii temeiniciei sau netemeiniciei pretențiilor este indispensabil de a verifica, a aprecia obiectiv și multilateral criteriile enumerate în raport cu principiul superiorității interesului copilului.

117. La acest capitol, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție reține raționamentul instanței de apel precum că în cazul examinării litigiilor cu privire la stabilirea domiciliului copilului minor în situația în care părinții locuiesc separat, urmează a se ține cont exclusiv de interesul superior al copilului. De altfel, această ipoteză se deduce din textele legale citate supra.

118. Interesul superior al copilului face parte din principiile privind garantarea, respectarea și promovarea drepturilor copilului, principii care se regăsesc atât în reglementările interne, cât și în cele internaționale. Legislația internațională pornește de la recunoașterea copilului ca persoană, recunoscându-i și garantându-i acestuia toate drepturile civile, sociale, culturale, politice, economice etc., începând cu modul în care se dezvoltă copilul și implicit discernământul acestuia, cu nevoile de ghidare și de formare, până la atingerea maturității. Norma de drept este chemată înainte de toate să vegheze la respectarea tuturor drepturilor copilului și implicit să reglementeze anumite măsuri speciale de asistență, protecție și ocrotire, în primul rând prin părinți, dar și prin intermediul unor instituții care au la bază principiul ocrotirii interesului superior al copilului.

119. Subsecvent, instanța de recurs menționează că instanța de apel efectuând controlul judiciar asupra hotărârii primei instanțe justificat a ajuns la concluzia de a determina domiciliul minorei xxxxx, cu mama Elena Moroșan și domiciliul minorei xxxxx, cu tatăl Ion Moroșan, soluție ce va fi menținută și de instanța de recurs în circumstanțele ce succed.

120. Din întreaga reglementare reliefată supra rezultă că prin interes al copilului, legiuitorul desemnează atât interesul superior al acestuia care se

realizează prin obligația de creștere și educare a copiilor de către părinții lor, conform propriilor lor convingeri, precum și interesul personal concret al minorului care se realizează prin obligația părinților de a se îngriji atât de sănătatea și dezvoltarea fizică a copilului, cât și de educarea și pregătirea profesională cea mai potrivită cu însușirile acestuia.

121. Totodată, în sensul jurisprudenței CtEDO, principiile relevante cu privire la obligația pozitivă a statului în temeiul articolului 8 din Convenție, în cauzele privind respectarea dreptului de contact, au fost rezumate în cauzele K.B. și alții v. Croația (nr. 36216/13, §§ 142-44, 14 martie 2017) și Pisciă (§§ 63-66). În concluzie, articolul 8 prevede că autoritățile naționale trebuie să realizeze un echilibru just între interesele copilului și cele ale părinților și că, la stabilirea acestui echilibru, trebuie acordată o importanță deosebită interesului superior al copilului care, în funcție de natura și gravitatea acestuia, poate prevala asupra celui al părinților. În special, un părinte nu poate fi îndreptățit, în temeiul articolului 8, să obțină aplicarea unor măsuri care ar dăuna sănătății și dezvoltării copilului (Sommerfeld/Germania [MC], nr. 31871/96, § 64, CEDO 2003-VIII (extrase), și Širvinskas v. Lituania, nr. 21243/17, § 95, 23 iulie 2019).

122. Există un consens larg – inclusiv în dreptul internațional – în sprijinul ideii că, în toate deciziile care privesc copiii, interesele superioare ale acestora trebuie să fie primordiale (Strand Lobben și alții împotriva Norvegiei [MC], 2019, § 207; Neulinger și Shuruk împotriva Elveției [MC], 2010, § 135; X împotriva Letoniei [MC], 2013, § 96). Interesele copilului pot, în funcție de natura și gravitatea lor, să prevaleze asupra celor ale părinților (Sahin împotriva Germaniei [MC], 2003, § 66). Cu toate acestea, interesele părinților, în special dreptul de a menține contactul regulat cu copilul, rămân un factor relevant în echilibrarea diverselor interese în cauză (Neulinger și Shuruk împotriva Elveției [MC], 2010, § 134). Interesele copilului impun ca legăturile cu familia să fie menținute, cu excepția cazurilor în care familia s-a dovedit a fi în mod deosebit nepotrivită. În consecință, legăturile familiale pot fi rupte doar în circumstanțe cu totul excepționale, iar tot ce este posibil trebuie făcut pentru a păstra relațiile personale și, atunci când este adecvat, pentru a „reconstrui” familia (Gnahoré împotriva Franței, 2000, § 59 și, pentru o revizuire a jurisprudenței, Jansen împotriva Norvegiei, 2018, §§ 88-93).

123. Instanțele naționale trebuie să efectueze o examinare aprofundată a întregii situații familiale și a unui întreg set de factori, în special a celor de natură factuală, emoțională, psihologică, materială și medicală, și să realizeze o evaluare echilibrată și rezonabilă a intereselor fiecărei persoane, având în permanență în vedere determinarea celei mai bune soluții pentru copil, deoarece această considerație are o importanță crucială în fiecare caz. Marja de apreciere acordată autorităților naționale competente va varia în funcție de natura problemelor și de importanța intereselor în joc (Petrov și X împotriva Rusiei, 2018, §§ 98-102). Un părinte nu poate pretinde, în temeiul

articolului 8, adoptarea unor măsuri care ar dăuna sănătății și dezvoltării copilului (Elsholz împotriva Germaniei [MC], 2000, § 50; T.P. și K.M. împotriva Regatului Unit [MC], 2001, § 71; Ignaccolo-Zenide împotriva României, 2000, § 94; Nuutinen împotriva Finlandei, 2000, § 128). Astfel, atunci când o fată de 13 ani și-a exprimat în mod clar dorința de a nu-și vedea tatăl, menținând această poziție timp de mai mulți ani, iar forțarea acesteia de a-l întâlni ar fi perturbat grav echilibrul său emoțional și psihologic, decizia de a refuza contactul cu tatăl poate fi considerată ca fiind luată în interesul copilului (Sommerfeld împotriva Germaniei [MC], 2003, §§ 64-65; Buscemi împotriva Italiei, 1999, § 55). În cazul Suur împotriva Estoniei, 2020, Curtea nu a constatat nicio încălcare a articolului 8, deoarece instanțele naționale au luat pe deplin în considerare interesele superioare ale copilului și au oferit motive relevante și suficiente pentru care, la momentul respectiv, copilul nu trebuia obligat să aibă contact cu tatăl său biologic (§ 98). Totuși, Curtea a considerat relevant faptul că tatăl putea, pe viitor, să solicite instanțelor naționale revizuirea aranjamentelor de contact.

124. Unul dintre principiile importante de care urmează a se ține cont la încredințarea minorilor este acel al menținerii fraților împreună. Conform practicii judiciare naționale și internaționale, măsura separării minorilor frați trebuie să fie luată numai în situații excepționale și pentru cauze temeinic justificate. La fel, separarea fraților trebuie să constituie o măsură extremă, care ar putea fi justificată doar prin lipsa posibilităților unui părinte de a-i crește și educa împreună și care, pentru a se evita traumatismul psihic ce poate fi cauzat prin stabilirea unor domiciliu diferite, trebuie să aibă caracter excepțional.

125. În speță, separarea surorilor minore este determinată inclusiv de comportamentul părinților, precum și de procedurile judiciare, având în vedere complexitatea acestora, întrucât soții Moroșan au optat pentru desfacerea căsătoriei și de a locui separat, însă împreună cu ambele fiice minore. De fapt, separarea soților Moroșan s-a realizat în anul 2018, Elena Moroșan plecând cu fiica minora xxxxx de la domiciliul comun, iar Ion Moroșan continuând să locuiască cu fiica minoră xxxxx, fiind urmată de inițierea procedurilor judiciare prin înaintarea de către Elena Moroșan la 31 mai 2018 și de către Ion Moroșan la 14 mai 2019 a acțiunilor în instanța de judecată în vederea desfacerii căsătoriei și respectiv determinarea domiciliului copiilor minori cu unul dintre părinți.

126. În atare circumstanțe, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție la judecarea recursurilor menționate, are inclusiv obligația de a evita o eventuală trauma psihologică, psiho-emoțională a minorelor xxxxx și xxxxx, în situația în care din afirmația părinților, surorile se întâlnesc, comunică, interacționează etc., însă locuiesc una cu tatăl, iar alta cu mama, de la separarea, de fapt, a părinților, care s-a produs în anul 2018.

127. În altă ordine de idei, instanța de recurs relevă că unele cazuri, la separarea părinților, în luarea oricăror decizii, emoțiile predomină, însă indiferent ce ar simți părinții, este foarte important să își pună copiii pe primul loc, ținând cont de nevoile și interesele acestora, evitând eventualele conflicte.

128. De altfel, în cadrul exercitării autorității părintești, la determinarea interesului superior al copilului, se ia în vedere: nevoile fizice, emoționale, psihologice ale copilului având în vedere vârsta și etapa de dezvoltare; identitatea culturală, religioasă, lingvistică, spirituală a copilului, apartenența la o anumită etnie; opiniile și preferințele copilului în măsura în care acestea pot fi verificate în mod rezonabil; natura, forța și stabilitatea relației dintre copil și fiecare dintre părinți, membrii familiei restrânse și extinse; orice decizie a instanței cu privire la copil relevante pentru siguranța și bunăstarea copilului; capacitatea tuturor persoanelor cu privire la care decizia instanței se poate aplica, de a comunica, coopera în chestiuni care privesc copilul, de a contribui la creșterea și dezvoltarea acestuia. Toate aceste criterii au la bază ideea de bine suprem al copilului, de interes superior. Autoritatea părintească practic presupune obligația părinților de a asigura protecția și educația copilului, respectând persoana acestuia, aceasta fiind structura de bază urmată de celelalte drepturi și obligații ale părinților ca și componente ale autorității părintești și prin care se realizează faptic protecția copilului.

129. Probleme în respectarea principiului interesului superior al copilului apar în momentul în care părinții divorțează, omițând faptul că sunt în continuare un cuplu parental. În cazul în care domiciliul unui copil este stabilit cu un părinte, celălalt părinte păstrează dreptul de a veghea asupra modului de creștere și educare a copilului. În situația divorțului, părinții trebuie să realizeze că, înainte de toate, interesul superior al copilului nu se poate realiza decât dacă pun copilul pe primul loc, renunțând disensiunile dintre ei ce au dus la desfacerea căsătoriei. Copiii trebuie să fie protejați prin a nu fi prezenți la conflictele dintre părinți, în primul rând pentru protecția lor psihică. Interesul superior al copilului se simte cel mai pregnant în ceea ce privește protecția, copilul trebuind să se simtă protejat atât din punct de vedere fizic, cât și psihic. Părinții trebuie să acorde copilului oportunitatea de a discuta despre ceea ce simte, fiind atenți la toate schimbările de comportament care se pot ivi, precum și la reacția lor față de o anumită situație. Copiii sunt îndreptățiți de a avea o relație cu ambii părinți, indiferent dacă locuiesc împreună. Copilul este crescut de ambii părinți împreună chiar dacă aceștia locuiesc separat. Fiecare părinte îl încurajează pe copil să păstreze relații bune cu celălalt părinte și nu trebuie să fie expus la niciun conflict dintre părinți, indiferent de subiectul acestuia. La stabilirea domiciliului copilului minor, instanța este obligată să țină cont cu prioritate de interesul superior al copilului.

130. Totodată, este în interesul superior al copilului de a păstra relații personale cu familia sa, întrucât doar prin exercitarea acestui drept

fundamental, copilul primește o identitate și se dezvoltă sănătos. În cazul procedurilor de divorț, este important să se stabilească dacă minorul va rămâne cu unul dintre părinți sau va locui alternativ la fiecare dintre ei, respectând interesul superior al copilului.

131. Deși creșterea împreună a fraților este în interesul lor superior nu doar atunci când între ei s-au statornicit puternice legături de afecțiune, când măsura separării ar fi de natură să le creeze traume psihice greu de depășit, însă și atunci când separarea ar contribui la o ruptură definitivă între frați, datorată influenței negative a părinților. Dacă interesele copiilor minori impun creșterea lor împreună, atunci când între ei există legături de afecțiune, cu atât mai mult aceeași soluție se impune când separarea ar contribui la dispariția sentimentelor firești dintre frați, preîntâmpinarea unei asemenea rupturi, care nu este în interesul copiilor, putându-se realiza numai prin creșterea lor împreună, prin traiul alături putându-le fi schimbate sentimentele într-un sens pozitiv, spre o relație de dragoste și afecțiune reciprocă, proprie fraților, cu consecințe benefice pentru dezvoltarea lor viitoare. Transpunând criteriilor enunțate situația de fapt din speță, așa cum a fost reținută de instanța de apel, se constată că măsura de încredințare a unei fiice tatălui și a unei fiice mamei corespunde interesului superior al acestora, în situația în care se pune problema primordială excluderii unor eventuale traume psiho-emoționale a copiilor având în vedere anturajul și condițiile în care au continuat să locuiască de la separarea de fapt a părinților.

132. La caz, ambii părinți prezintă condiții materiale și garanții morale pentru creșterea și educarea celor doi copii minori născuți din căsătorie, manifestă un atașament și o disponibilitate egală în a-i crește și a-i educa împreună, însă nu poate fi ignorat faptul că minorele locuiesc practic separat începând cu anul 2018. Este cert faptul că surorile comunică în continuare și exprimă un atașament reciproc, ceea ce reprezintă un aspect foarte important în dezvoltarea lor, aspect afirmat și de către părinți în cadrul ședinței de judecată, reținut, în esență, în rapoartele nr. 26 și 27 întocmite de Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică la 20 decembrie 2019. Minora xxxxx și-a exprimat dorința de a locui cu sora xxxxx în casa lor alături de tata și bunici (Vol.II, f.d.84), precum și xxxxx a fost preocupată de gândul cât de des își va vedea sora, cea mai semnificativă persoană din viața ei, după separarea părinților (Vol.II, f.d.74). De altfel, nu poate fi exclus faptul că surorile comunică și se văd, iar locuirea lor separat nu presupune despărțirea acestora total și lipsirea de prezența unei de alta.

133. La fel, nu poate fi ignorat nici faptul că mama este implicată într-o nouă relație, din care are un alt copil minor, iar xxxxx locuind cu tatăl de la separarea soților, nu a domiciliat niciodată împreună cu mama în noua componentă și nu a dezvoltat un atașament strâns în raport cu frățiorul, spre deosebire de xxxxx care locuiește cu mama. Conform raportului nr. 26, întocmit de Centrul menționat, pe parcursul evaluării xxxxx a avut o relație

pozitivă cu mama, manifestând și instabilitate emoțională, nu au fost evidențiate sentimente negative orientate față de mama (Vol.II, f.d.83).

134. De altfel, revenind la autoritatea părintească în comun a ambilor părinți, instanța de recurs reține că această a fost menționată în rapoartele amintite cu caracter de recomandare părinților minorelor, fiindu-le sugerat de a o exercita în comun, mai mult că s-a notat că ambii au abilități parentale suficient de dezvoltate pentru creșterea și educarea copiilor (Vol.II, f.d.75, 84).

135. De asemenea, în avizul Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului sectorul Buiucani nr. 353 din 07 decembrie 2020, întocmit în baza verificării condițiilor de trai ale părinților, se profilează că ambii părinți dispun de condiții bune de trai, bază materială, abilități părintești și psihologice de a se ocupa de creșterea, întreținerea, educarea și instruirea fiicelor. La fel, s-a stabilit că mama și tata sunt figuri importante, care au rol decisiv în dezvoltarea emoțională și socială a copiilor, atât timp cât calitatea interacțiunilor lor va condiționa calitatea relațiilor sociale. Interesul superior al copilului reclamă menținerea acestuia cât mai mult timp într-un mediu familial normal și echilibrat în prezența ambilor părinți, pentru că riscul ruperii echilibrului sufletesc al acestuia este foarte mare odată încredințarea sa unuia sau altuia dintre părinți. De aceea, după separarea părinților menținerea încurajarea relației copilului cu părintele cu care minorul locuiește în mod statornic, devine viu pentru dezvoltarea sa normală. Interesul superior al copilului, în general, este legat de posibilitatea de a putea accesa nelimitat pe ambii părinți pentru a putea dezvolta relații echilibrate și armonioase cu ambii părinți (Vol.II, f.d.134).

136. Or conform art. 73 alin. (1), (2) din Codul familiei, la examinarea de către instanța judecătorească a litigiilor privind educația copilului este obligatorie participarea autorității tutelare teritoriale. Autoritatea tutelară teritorială este obligată să examineze condițiile de trai ale copilului și ale persoanei care pretinde la educația copilului și să prezinte instanței judecătorești avizul respectiv.

137. Drept urmare, instanța de apel întemeiat a conchis că în circumstanțele în care ambii părinți pot oferi condiții optime de trai, de dezvoltare și educare pentru copiii minori, la aprecierea părintelui cu care urmează a fi stabilit domiciliul copiilor minori urmează a se ține cont în primul rând de principiul asigurării și promovării cu prioritate a interesului superior al copilului.

138. Din explicațiile copilului minor xxxxx, audiate în ședința instanței de apel rezultă că locuiește cu tata, o iubește mult pe sora sa xxxxx și că dorește să locuiască împreună cu sora sa și cu tatăl ei. Este absolut categoric să locuiască cu mama sa, deoarece a plecat de acasă și locuiește cu persoane străine. Nu a comunicat aproximativ 8-9 luni. Pentru ea nu sunt mai importante condițiile de acasă decât sora sa xxxxx, dar este mai important ca să fie cu tatăl său și ca sora sa xxxxx să vină la ei. Astfel, instanța de apel din

declarațiile acesteia, ținând cont de vârsta minorei și gradul de maturitate, a constatat că xxxxx manifestă un atașament mai profund față de tată, fiind într-o afecțiune emoțională și interacțiune puternică cu acesta.

139. La fel, din declarațiile copilului minor xxxxx, date în ședința instanței de apel, rezultă că locuiește cu mama, o iubește pe sora și mama sa, precum și că dorește să locuiască împreună cu sora și mama ei. Nu dorește să locuiască cu sora sa xxxxx și tatăl său, deoarece îi este mai bine cu mama sa. Are un frățior, îl iubește și se împacă foarte bine. Astfel, instanța de apel din declarațiile copilului minor, ținând cont de vârsta acestuia și gradul de maturitate, a stabilit că copilul minor xxxxx manifestă un atașament mai profund față de mamă, fiind într-o afecțiune emoțională și interacțiune puternică cu aceasta.

140. În această succesiune logică, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție a apreciat ca fiind justificat raționamentul instanței de apel precum că la etapa actuală schimbarea domiciliului copiilor minori în circumstanțele descrise, nu este nicidecum în interesul lor suprem, întrucât xxxxx începând cu anul 2018 locuiește cu tatăl său Ion Moroșan, fiind într-o afecțiune emoțională și interacțiune puternică cu el, iar despărțirea de tată i-ar provoca noi suferințe, frustrări și tensiuni psiho-emoționale. Iar xxxxx începând cu anul 2018 locuiește cu mama sa Elena Moroșan, fiind într-o afecțiune emoțională și interacțiune puternică cu ea, iar despărțirea de mamă i-ar provoca noi suferințe, frustrări și tensiuni psiho-emoționale. Iar stabilirea domiciliului copiilor minori împreună cu tatăl sau cu mama, contrar voinței minorelor, le-ar afecta negativ starea psiho-emoțională, or, la caz, instanța de apel a ținut cont exclusiv de interesul superior al copilului, opinia acestuia, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate. Mai mult, opinia copilului contează și instanța judecătorească urmează să țină cont de interesele și opinia copilului.

141. Drept urmare, instanța de apel întemeiat în concluzia sa s-a condus inclusiv de opinia copiilor minori, în condițiile în care art. 12 din Convenția amintită supra prevede că statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avându-se în vedere vârsta sa și gradul său de maturitate. În acest scop, se va da copilului, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care-l privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau o instituție corespunzătoare, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională.

142. Alegațiile recurenților privind stabilirea domiciliului ambelor minore cu unul din părinți în vederea creșterii surorilor împreună la această etapă nu pot fi reținute ca fiind întemeiate, în condițiile în care instanța de apel la stabilirea domiciliului minorelor a ținut cont de preferința copiilor, atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de soră, vârsta

copilului, relațiile existente între fiecare părinte și copil, criteriile importante conform factorilor decisivi menționați supra. Or separarea minorei xxxxx de mamă, precum și a minorei xxxxx de tată ar afecta mult mai starea acestora psiho-emoțională decât separarea surorilor, în special că ele comunică în continuare locuind separat. Schimbarea domiciliului e în detrimentul interesului copiilor.

143. Subsecvent nu poate fi reținută ca fiind întemeiată hotărârea primei instanțe în partea ce ține de stabilirea domiciliului ambelor minore cu tatăl, în condițiile în care circumstanțele enunțate anterior denotă că o eventuală schimbarea a domiciliului minorelor, de fapt, stabilit de părinți în anul 2018 la separarea acestora și acomodarea minorelor cu membrii familiei cu care locuiesc, ar putea avea un impact mult mai negativ asupra stării psihice a acestora, decât însăși separarea surorilor.

144. De altfel, nu a fost negată abilitatea și capacitatea părinților privind creșterea și educarea fiicelor minore, mai mult că instanța ierarhic inferioară corectat a punctat că stabilirea domiciliului minorei xxxxx cu mama și a minorei xxxxx cu tatăl, nu privează și nu îngreșește dreptul mamei sau a tatălui să participe în egală măsură în viața copiilor lor, la creșterea, educarea, instruirea și întreținerea acestora, fiind în drept să stabilească un grafic de întrevederi a copiilor, inclusiv prin intermediul instituțiilor statale, care au obligații pozitive de apărare a drepturilor. Copilul are dreptul de a menține relații personale și contacte directe cu părinții, frații, rudele, precum și cu alte persoane față de care copilul a dezvoltat legături de atașament.

145. Conform jurisprudenței CtEDO, dreptul părintelui și al copilului de a se bucura unul de compania celuilalt constituie un element fundamental al „vieții de familie”, în sensul Articolului 8 din Convenție, chiar dacă relațiile dintre părinți au încetat (a se vedea, în calitate de exemplu recent, *Ilya Lyapin v. Rusia*, nr. 70879/11, § 44, 30 iunie 2020).

146. Pentru identificarea interesului superior al copiilor într-un caz particular, trebuie să se țină cont de două aspecte: în primul rând, este în interesul suprem al copilului ca legăturile sale cu familia să fie păstrate, cu excepția cazurilor în care familia s-a dovedit a fi extrem de nepotrivită; și în al doilea rând, este în interesul superior al copilului ca acesta să se dezvolte într-un mediu sigur și liniștit (vezi *Neulinger și Shuruk*, citat mai sus, § 136; și *R. și H. v. Regatul Unit al Marii Britanii*, indicat mai sus, § 73-74). Reieșind din cele menționate mai sus, este cert că legăturile de familie pot fi destrămate doar în circumstanțe excepționale, și e nevoie de întreprins toate măsurile posibile pentru păstrarea relațiilor personale și, dacă este cazul, de a „reconstitui” familia (vezi *Neulinger și Shuruk*, indicat mai sus, § 136, și *R. și H. v. Regatul Unit al Marii Britanii*, indicat mai sus, § 73). Nu este destul de a menționa faptul că un copil poate fi plasat într-un mediu mai benefic pentru educare (vezi *K. și T. v. Finlanda*, citat mai sus, § 173, și *K.A. v. Finlanda*, nr. 27751/95, § 92, 14 ianuarie 2003). Totuși, în cazurile

în care menținerea legăturilor de familie ar prejudicia sănătății și dezvoltării copilului, părintele nu are dreptul să insiste asupra păstrării unei asemenea legături, în baza prevederilor articolului 8 din Convenție (vezi Neulinger și Shuruk, citat mai sus, § 136; R. Și H. v. Regatul Unit al Marii Britanii, indicat mai sus, § 73; și Y.C. v. Regatul Unit al Marii Britanii, nr. 4547/10, § 134, 13 martie 2012).

147. Deși instanța de recurs nu a motivat decizia sa prin fiecare argument adus de recurenți, însă a punctat momentele decisive ce a determinat soluția sa pornind de la interesul superior al copiilor minori și evitând supunerea acestora unor eventuale stresuri și stări psiho-emoționale negative, în condițiile în care alegațiile din recursurile declarate nu denotă decât o analiză a fiecărui recurent a actului judecătoresc contestat din perspectiva interesului său și solicitărilor de a determina domiciliul copiilor minori împreună cu unul dintre părinți, ceea ce la caz nu este posibil, având în vedere circumstanțele detaliate anterior.

148. În altă ordine de idei, art. 64 alin.(1), (4) din Codul familiei stipulează că părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat, cu excepția cazurilor când comportamentul acestuia din urmă este în detrimentul intereselor copilului sau prezintă pericol pentru starea lui fizică și psihică. Părinții care locuiesc separat de copil au dreptul de a primi informațiile ce se referă la copilul lor de la toate instituțiile educative, curative, de asistență socială etc. Comunicarea informației poate fi refuzată dacă comportamentul părintelui prezintă pericol pentru viața și sănătatea copilului. Acest refuz poate fi atacat în instanța judecătorească.

149. În temeiul art. 9 alin.(1) din Legea nr. 370/2023, copilul separat de un părinte sau de ambii părinți are dreptul să întrețină relații personale și contacte directe regulate cu cei doi părinți ai săi, dacă aceasta nu contravine intereselor lui.

150. Alte argumente invocate de recurenți în susținerea poziției nu pot fi reținute de către instanța de recurs, deoarece se combat cu cele invocate supra și se axează pe circumstanțele care au fost constatate și elucidate pe deplin, apreciate cu respectarea normelor de drept procedural și susținute de normele de drept material.

151. Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție accentuează că în cadrul judecării cauzei civile, participanților la proces le-au fost create condiții obiective și echitabile, pentru exercitarea drepturilor și obligațiilor procedurale, fapt ce se încadrează în asigurarea părților dreptului la un proces echitabil, garantat și asigurat prin art. 6§1 CEDO.

152. Curtea Europeană cu referire la art. 6§1 CEDO amintește că, potrivit jurisprudenței sale constante, hotărârile judecătorești trebuie motivate astfel încât să indice de o manieră suficientă motivele pe care se fondează.

153. Implicit, instanța de recurs a punctat doar motivele decisive pentru soluționarea prezentei cauze, ceea ce este admisibil prin prisma jurisprudenței CtEDO (a se vedea cauza García Ruiz vs Spania (Marea Cameră), 21 ianuarie 1999, § 26; Moreira Ferreira vs Portugalia (nr. 2) (Marea Cameră); 11 iulie 2017, § 84).

154. Coroborând circumstanțele ce preced, Completul de judecată al Curții Supreme de Justiție respinge recursurile declarate cu menținerea deciziei instanței de apel.

155. Ținând cont de cele expuse și în temeiul art. 442, art.444, art. 445 alin. (1) lit. a), alin.(3) din Codul de procedură civilă

COMPLETUL, CU UNANIMITATE DE VOTURI,

Respinge recursurile declarate de Ion Moroșan și avocatul Marin Aftenii, de Elena Moroșan, inclusiv prin intermediul avocatului Arina Țurcan-Donțu.

Menține decizia din 29 martie 2023 a Curții de Apel Chișinău, în cauza civilă intentată la cererea de chemare în judecată depusă de Elena Moroșan împotriva lui Ion Moroșan, intervenient accesoriu Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului sectorul Buiucani, cu privire la desfacerea căsătoriei, stabilirea domiciliului copiilor minori și încasarea pensiei pentru întreținerea copiilor minori și cererea reconvențională depusă de Ion Moroșan împotriva Elenei Moroșan, Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică, autoritate invitată în temeiul art. 74 din Codul de procedură civilă pentru concluzii, cu privire la desfacerea căsătoriei și stabilirea domiciliului copiilor minori.

Decizia este irevocabilă.

Președinte

Stela Procopciuc

Judecători

Oxana Parfeni

Diana Stănilă